

zılış amacı ilmi olmasa dahi, Arap dili üzerine çalışan bugünkü bilim adamlarının büyük değer verdikleri Alcalá'nın eserinden. İspanya'da yaklaşık VIII yüzyıl süreyle konuşulmuş olan Arapça'nın İspanyolca'dan ne derecede etkilendiğini ve bu dilden hangi Hint-Avrupa kökenli kelimeleri aldığını (yalnız Gırnata ağzında da olsa) öğrenmek mümkün olmaktadır.

Avrupalılar tarafından Arapça üzerine yapılmış ilk kapsamlı çalışma ve matbaada basılmış dünyanın ilk Arapça dil kitabı olması açısından da ayrı bir önem taşıyan Alcalá'nın eseri Paul de Lagarde tarafından 1883 yılında Göttingen'de, yine ilk neşrindeki gibi gramer kısmı önde olmak üzere bir tek kitap halinde yayımlanmış (*Petri Hispani de Lingua Arabica libri duo Pauli de Lagarde studio et sumptibus repetiti*) ve hatalı kısımları düzeltilerek muhtevası ilmi açıklamalarla zenginleştirilmiştir. Bu yayının da ayrıca 1928 yılında Hispanic Society of America tarafından tıpkıbasımı yapılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

R. Dozy, *Supplément aux Dictionnaires Arabes*, Leyde 1881 — Beyrouth 1968, I, s. X, XXX-XXXII; P. de Lagarde, *Petri Hispani de Lingua Arabica libri duo Pauli de Lagarde studio et sumptibus repetiti*, Göttingae 1883; R. Richard, "Remarques sur l'Arte et le Vocabulista de Fr. Pedro de Alcalá", *Mémorial Henry Basset*, Paris 1928, II, 229-236; J. Fück, *Die arabischen Studien in Europa bis in den Anfang des 20. Jahrhunderts*, Leipzig 1955, s. 29-34; Necib el-Akiki, *el-Müsteşrişün*, Kahire 1980, II, 108-181; Abdurrahman Bedevî, *Mevsû'atü'l-müsteşrişün*, Beyrut 1984, s. 49-50; "Alcalá, Pedro de", *TA*, II, 22; "Álcalá", *Diccionario Enciclopédico Espasa*, Madrid 1978, I, 372.

 SARGON ERDEM

ALÇI

İlhanlılar'da inşâ divanında çalışan ve divanın en yetkili dört şahsından biri olan kişiye verilen isim.

"Kırmızı" mânasına gelen al kelimesiyle +çî ekinde meydana gelen bu terim, "resmî evraka damga-nişan vuran kimse" anlamını taşımaktadır.

Reşîdüddin, Gazan Han'ın idarî reformları ile ilgili olarak verdiği bir kayıтта alçılardan bahsetmekte ve bunların elerindeki damgayı bir menfaat karşılığı kullanmalarının yasaklandığını belirtmektedir. İlhanlılar zamanında han tarafından verilen emirler usulüne uygun olarak düzenlenir ve hana arz edilirdi.

Evrak ancak bundan sonra divan kalemine gönderilirdi. Burada hanın evraki tasdik tarihi ve evraki alacak kişi yazılarak tesbit edilir, işlerin gidişini kontrol bakımından da evrak üzerine kara damga basılırdı. Kara damganın kullanılmasından önce en yüksek devlet mührü olarak "al damga" kullanılmıştır ki alçı terimi de buradan gelmiştir.

Bu terime sonraki dönemlerde pek rastlanmamakla beraber Kanûnî devrine ait bir *tahrir** defterinde Dulkadirli Türkmenleri arasındaki bir boyun Alçı adını taşıdığı görülmektedir. Bunun İlhanlılar'daki alçı ile bir münasebetinin bulunup bulunmadığı şimdilik bilinmemektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, TD, nr. 402; B. Spuler, *İran Moğolları* (trc. Cemal Köprülü), Ankara 1957, s. 317; İlhan Şahin, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Konar Göçer Aşiretlerin Hukuki Nizamları", *TK*, XX/227 (1982), s. 227; D. O. Morgan, "Âlçî", *Eir*, I, 825.

 COŞKUN ALPTEKİN

ALECSO

(bk. ARAP BİRLİĞİ EĞİTİM KÜLTÜR ve BİLİM TEŞKİLÂTİ).

ALEM

(العلم)

Tuğ, bayrak ve sancak gönderleriyle kubbe, külâh ve çatıların tepesine takılan sembol; sınır taşı.

Alem kelimesi Arapça *ilm* (bilmek; bildirmek, işaret etmek) kökünden türemiş kuralsız bir isim olup anlamı "belli eden, bildiren; iz, alâmet, işaret, nişan"dır. Taşıldığı bu sözlük anlamından dolayı "sembol, standart; bayrak, sancak; lider, imam; sınır, sınır taşı; uzun dağ" ve Arap gramerindeki "özel isim" için müşterek terim olarak kullanılmaktadır; çoğulu a'lâmdir.

Alemin ortaya çıkması tarih öncesi devirlere rastlar. Bunlar daha çok savaşlar ve kalabalıkta icra edilen dinî törenler sırasında, kişilerin kendi lider ve topluluklarını tanıyabilmeleri amacıyla kolay görülebilecek biçimde, mızrak gibi uzun bir gönderin ucuna takılarak birliklerin önünde taşınan alâmetlerdir. Alemin, kalabalık ve kargaşalık anında liderin bulunduğu yere işaret etmesinin yanında yerine getirdiği diğer önemli görev, o topluluğu birlik ve beraberlik için de tutmasıdır. Bu sebeple gerek alem-

ler, gerekse sonraları onlardan gelişen bayrak ve sancaklar daima mânevî bir güç taşımış ve mukaddes sayılmışlardır (bk. BAYRAK, SANCAK).

İlk alemler (standart) totemik devirlere aittir. Bunlar tanrı sûretleri, semavî semboller ve çeşitli hayvan şekillerinde genellikle bakır, tunç, gümüş, altın gibi madenlerden yapılarak mâbedlerde muhafaza edilen ve törenlerde alayların, savaşlarda da askerî birliklerin önünde taşınan gönderlere takılmış küçük heykellerdir. Bilinen ilk alemler Mezopotamya ve Mısır tasvirî sanatlarından tanınmakta ve bunların tanrı sembolü oldukları görülmektedir. Tasvirî sanattan tanınanların dışında, doğrudan kendisi ele geçmiş ilk alemlerin en güzel örnekleri, milâttan önce III. binyılın sonlarına ait Alacahöyük kral mezarlarından çıkarılan Hattî güneş kurslarıyla geyik ve boğa heykelleridir. Hunlar'a ait Pazırık kur-

Memlûk Sultanı Kansu Gavri'ye (1501-1517) ait bir sancak alemi (Askerî Müze, nr. 455)

